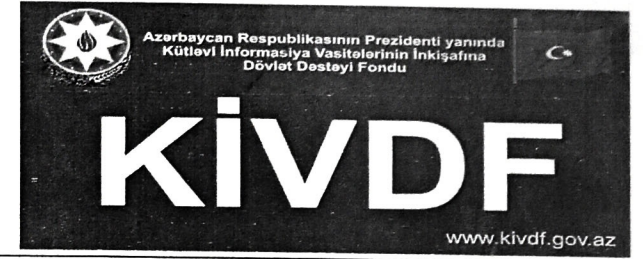

Ədalət

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 75 (2109) 7 iyul 2020-ci il

Hər daşın altında bir tarix yatır

Öncə tarixdən başlayaq. O tarixdən ki, o yazılıb. Biz də orta məktəbin aşağı siniflərindən auditoriyalara qədər bu tarixi az-çox öyrənmişik və hər imtahanından sonra da bizə elə gəlib ki, biz tarixi bilirik. Amma sən demə, biz yanlışlıq olmuş. Doğrudur, deyirlər ki, şairlər fəhmlil olur. Görünür elə buna görə də böyük Səməd Vurğun məşhur əsərlərinin birində yazırdı:

Bilməyir yaşın sənin,
Nələr çəkmiş başın sənini!..

Sonra böyük Məmməd Araz yazdı ki, hər daş parçası bir tarixdi. Və onun ardınca da arxeoloq alimə üz tutub öyrəndiyi və təqdim etdiyi tarix üçün ona minnətdar olduğunu xatırladırdı. Mən bütün bunları və ümumiyyətlə, tarixlə poeziyanın təması- ni istənilən qədər davam etdirə bilərəm.

Lakin indiki halda ehtiyac görmürəm. Çünki bizim bugünkü əsərlərdə tarixi bilməyin nə qədər zəruri olduğunu bizə poeziyasız da dikte edir. Yəni zərərləndirici müharibə, işğal edilmiş torpaqlarımız, düşmənin uydurma arqumentləri bizə birmənalı olaraq tarixi öyrənməyi, tariximizi özümüz kimi tanımağı və ona istinad etməyi bizdən tələb edir.

Mən Dağlıq Qarabağda doğulmuşam. Dünyanın zaman və tapıntıları baxımından ən böyük abidələrindən biri olan Azıx mağarası Quruçay vadisində, Xocavənd rayonunun ərazisində yerləşir. Amma ən qədim insanın çənə sümükləri tapılan bu mağara böyük arxeoloq alim, tarixçi mərhum Məhəmmədəli Hüseynovun böyük zəhməti nəticəsində dünya arenasına çıxarıldı. O sovet dönmində də ermənilərlə vuruşa-vuruşa bu mağaranın şöhrətini dünya tarix-

çilərinin, arxeoloqlarının diqqətinə çatdırdı. Böyük alimin zəhməti hesabına Azıx mağarasından cəmi beş-altı kilometr məsafədə yerləşən ikinci bir mağara da tarixə bəlli oldu. Bu da Böyük və Kiçik Tağlar mağaraları idi. İndi bu qədim abidələr işğal altında olmaqla yanaşı, həm də ermənilərin informasiya maşınının təqdimatında düşmənlərimizin mədəniyyət nümunələri kimi, ulu tarixin vərəqləri kimi təqdim olunur və burada Azərbaycan Elmlər Akademiyasının icazəsi olmadan tədqiqatlar aparılır. O cümlədən də Dağlıq Qarabağda və digər işğal altında olmuş ərazilərimiz də həmin acı taleyi yaşayır.

Yolum Ağcabədiyə düşmüşdü. Açıq yayın istisindən son yağışların gətirdiyi bir dinclikdən və bütövlükdə bir az torpağa, kənd-kəsəyə yaxınlaşmaq istəyindən bəhrələndən bu safar mənim üçün gözəllənilməz sürprizlərlə yadda qaldı. İlk sürprizim az qala iki ilə yaxındı ki, görmədiyim Ağcabədi rayon mərkəzindəki tikinti-abadlıq, özünü da planlı bir arxitekturun məharəti ilə yaradılan səliqə-səhman qəflətən gözələrim önündə açılan gözəlliyi mənə yaşatdı. Açığını deyəcəm, bu gün respublikanın əksər şəhər və rayonlarında tikinti-abadlıq işləri aparılır. Ancaq bəzi şəhər və rayonlarda yol boyunca, küçə uzunluğunda çəkilən ikitərəfli hasarlar öz arxasında çox eyibləri gizlədir. Yəni bu cür abadlıq mənə yamaq kimi görünür, qəbul edə bilmirəm onu. Lakin Ağcabədidə gördüyüm səliqə-səhman mənə bir ev sahibinin, bir ağsaqqalın, torpağa, xalqa, dövlətə bağlı ada-

min canıyananlıqla, öz ailəsi üçün gördüyü işi xatırlatdı. Sevindim ki, döyüş bölgəsində, Azərbaycanın qədim bir guşasında bu gün həyat doğrudan da çiçəklənir. Yol boyunca əkilən ağacların sırası da bu işlərə əlavə bir yaraşlıq verir.

Ağcabədinin qədimliyini tarixdən də bilirəm, oxuduğum bədii əsərlərdən də. Ancaq bu rayonda olarkən dost-tanışdan eşitdim ki, rayon ərazisində xüsusi arxeoloqlar - tədqiqatçılar qrupu işləyir. Özü də bu beynəlmillətçi qrupa Almaniyadan olan bir xanım professor rəhbərlik edir. Marağ güc gəldi və elə o dostların təqdimatı ilə də millət vəkili Tahir Rza və Aqil Abbasla birlikdə arxeoloqların görüşünə getdik. Yol boyunca bizimlə həmsöhbət olan Tahir Rza və Ağcabədinin digər tanınmış insanları bu arxeoloji qazıntıların barəsində həvəslə, ağız dolusu danışdılar. Eşitdiklərim məni əməli-başlı səbirsiz edir, tələsdirdir ki, həmin ünvana tez çatım, deyilənləri öz gözələrimlə görüb, şahid olum.

Bu da Ağcabədi rayonunun Aşağı Aran kəndinin bir tərəfi Xocavənd, bir tərəfi Ağdam olan Haramı düzü. Burada bizi arxeoloqlarla yanaşı, yerli sakinlər də qarşılayır. Bu qarşılanma məqamında millət vəkili Aqil Abbasla ən doğma adam kimi görüşən, üz-gözündən yorğunluq, həm də marağ tökülən bir nəfərin sevinci, canfəşanlılığı diqqətimi çəkdi. Öyrənirəm ki, o, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, Arxeologiya və Etnoqrafiya institutunun şöbə müdiri Təvəkkül Əliyevdi. Təvəkkül müəllim onunla birlikdə çalışan Azərbaycan-Almaniya beynəlxalq ekspedisiyanın rəhbəri doktor Barbara Helvinqi bizə təqdim

edir. Türk dilində rahat danışa bilən Barbara xanım millət vəkiliyə gördükləri işlər barəsində həvəslə, həm də xüsusi bir maraqla məlumat verir. Hiss olunur ki, millət vəkiliyənin ekspedisiyanın çalışdığı əraziyə gəlişi onu bir az da sevindirib, ürəklandirib. Elə sözarası da deyir ki, Ağcabədi rayon rəhbərliyi, xüsusilə rayonun icra hakimiyyətinin başçısı Şahin Məmmədov onlarla demək olar ki, hər gün maraqlanır. Zəruri ehtiyaclarının ödənilməsinə, iş və yaşayış şəraitlərinin qənaətbəxş olmasına diqqət yetirir.

Barbara xanımın dediklərindən məlum olur ki, bu gün Ağcabədi ərazisində Kamiltpə deyilən arxeoloji abidələr - kurqanlar var. Sayı 37-ə çatan bu kurqanların beşində tədqiqatlar aparılır. Qazıntı işləri zamanı məlum olub ki, bu kurqanların yaşı eradan çox-çox

əvvəllərə - 7600-8000 il əvvələ gedib çatır. Çox qəribədir ki, qazıntı aparılan kurqanlarda arxeoloqları təəccübləndirən maddi-mədəniyyət nümunələri tapılıb. Burada hətta nəre balığının, eləcə də digər canlıların sümükləri, muncuqlar, küp qalıqları, kərpic, hətta ocaq kütü da tapılıb. Ocaq yerinin ətrafında tapılan nümunələr isə həmin yerin kütləvi toplantı yeri olduğunu göstərir. Çünki tapılan maddi-mədəniyyət nümunələri bunu sübut edir.

Əbülfət MƏDƏTOĞLU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ